

Ks. Marian Duda. *Brama do nieba na jurajskim wzgórzu. Dzieje Parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Choroni 1916-2016.* Wydawnictwo Naukowe Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, Parafia pw. św. Jana Chrzciciela w Choroni, Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae”. Chorzeń 2016, ss. 424.

Obchody 100-lecia powstania parafii to doskonała okazja do wydania drukiem publikacji upamiętniającej tę okrągłą rocznicę. Bardzo często możemy spotkać wszelkiego rodzaju okolicznościowe pocztówki, kalendarze, albumy i foldery. Rzadziej jednak otrzymujemy naukową monografię podsumowującą ten okres działalności parafii. Przygotowanie takiej książki wymaga bowiem dużo wcześniej zaplanowanych i często realizowanych przez kilka lat badań archiwalnych, a zwieńczenie dzieła nie zawsze możliwe jest do zgrania w czasie z uroczystościami jubileuszu. W przypadku 100-lecia Parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Choroni okazało się to wykonalne i podczas uroczystości jubileuszowych została zorganizowana promocja książki ks. prałata Mariana Dudy pt. *Brama do nieba na jurajskim wzgórzu. Dzieje Parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Choroni 1916-2016*. Duże przedsięwzięcie organizacyjne zakończyło się sukcesem, a jubileusz parafii stał się znaczącym wydarzeniem nie tylko dla mieszkańców Choronia, ale także dla całej gminy Poraj.

Autor książki, ks. Marian Duda nie jest zawodowym historykiem, jest doktorem teologii w zakresie teologii moralnej, a doktorem habilitowanym teologii w zakresie teologii pastoralnej. Dlatego zasadna wydaje się adnotacja w książce o konsultacji historycznej ks. Jacka Kapuścińskiego, który zajmuje się historią Kościoła (między innymi jest współautorem opracowania *Wspomnienia wojenne 1939-1945 księży diecezji częstochowskiej*¹). Chociaż, jak prześledzimy życiorys autora, to okaże się, że historia Polski XX wieku nie jest mu obca – doskonale zna ją z autopsji. Ks. Marian Duda w okresie PRL wspierał opozycję, towarzyszył protestującym studentom w 1981 roku, a w czasie stanu wojennego organizował pomoc duchową i materialną dla internowanych i więzionych, działał w Centralnym Ośrodku Duszpasterstwa Akademickiego „Emaus”, współuczestniczył w reaktywowaniu NSZZ „Solidarność” w Częstochowie.

---

¹ *Wspomnienia wojenne 1939-1945 księży diecezji częstochowskiej*. Oprac. ks. J. Kapuściński, ks. J. Związek. Częstochowa 2012.

Za swoje zasługi w 2015 roku odebrał „Krzyż Wolności i Solidarności”².

Podjęta przez ks. Mariana Dudę inicjatywa opracowania publikacji prezentującej 100-lecie parafii pw. św. Jana Chrzciciela wydaje się ze wszech miar słuszną, gdyż Choroń obszernej monografii nie ma. Co prawda w przeszłości ukazały się już dwie prace, ale jedna ma charakter typowo popularyzatorski (*Echo dziejów Choronia. Gmina Poraj. Województwo częstochowskie. Jednodniówka okolicznościowa*. Opr. W. Rosikoń, A. Rosikoń. Choroń 1996), a druga, powstała między innymi na bazie pracy magisterskiej Łukasza Sitarza, stanowi zarys historii miejscowości (Ł. Sitarz, Z. Królak, J. Duda, *Historia wsi Choroń. Zarys*. Choroń 2010).

Licząca 424 strony książka została wydana bardzo solidnie, pod względem edytorskim starannie, część nakładu oprawiono w twardą okładkę, a na 77 stronach zaprezentowano liczne przeważnie kolorowe ilustracje. Oprócz opatrzonych przypisami: wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia, książka zawiera aneksy informujące o stanie parafii w roku 2016 i teksty wystąpień na koncercie jubileuszowym w dniu 22 maja 2016 roku, wreszcie bibliografię. Autor książki, oprócz źródeł drukowanych i opracowań, korzystał z licznych materiałów archiwalnych. Jednak oparł swą pracę wyłącznie o archiwa kościelne. Brakuje kwerend w archiwach państwowych w Warszawie, Katowicach, Częstochowie i Kielcach, a także w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, gdzie przechowywane są między innymi materiały po Wydziale do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie, czy też dokumenty aparatu bezpieczeństwa z lat 1945-1989, który przecież zajmował się także walką z Kościołem katolickim. Prezentowana książka przedstawiająca dzieje parafii, pozostawia więc sporo miejsca dla następnych publikacji, które mogą ją uzupełniać.

Książkę otwiera nota arcybiskupa Wacława Depo, który wyraża wdzięczność za powstanie publikacji poświęconej 100-letnim dziejom kościoła w Choroni. Ks. Marian Duda już we wstępie zaznaczył, że jest to pierwsza próba całościowego ukazania historii parafii, a wcześniej podjęte inicjatywy dotyczyły tylko krótkich prac przyczynkarskich. Podkreślił, że nikt wcześniej nie podjął kompleksowych badań historycznych na ten temat. Książka ma układ chronologiczny. Autor w pierwszym rozdziale przedstawił czasy, kiedy Choroń należał do parafii w Przybynowie. Sięgnął do początków istnienia miejscowości w XIV

---

² Zob. „Krzyż Wolności i Solidarności” dla ks. prał. Mariana Dudy, „Niedziela” z 17 lutego 2015 roku, <http://niedziela.pl/artukul/14159/%E2%80%9EKrzyz-Wolnosci-i-Solidarnosci%E2%80%9D-dla> (dostęp: 19.09.2016).

wieku i wymienił kolejnych właścicieli Choronia. Opisując ten kilkusetletni okres ks. Marian Duda korzystał z rzetelnych opracowań historycznych, ale też przeprowadził własne badania archiwalne. Stąd rozdział nie jest tylko sprawnie zredagowanym wprowadzeniem do części zasadniczej, ale wnosi nowe informacje, choćby te dotyczące okresu reformacji, pojawienia się rodzin protestanckich i okoliczności wybudowania pierwszej kaplicy w Choroni (wzmiankowanej w 1595 roku), będącej też istotnym punktem dla pielgrzymów zmierzających do Sanktuarium Jasnogórskiego, gdyż ze wzgórza, na którym postawiono kaplicę można było zobaczyć świątynię – cel pielgrzymki. Autor przybliżył też okoliczności związane z powstaniem filii, a później parafii. Starania mieszkańców Choronia o obecność kapłana okazały się „swoistą batalią” między wsią a konsystorzem kieleckim i między wsią a proboszczem przybynowskim. Istotnym zabiegiem jest wprowadzenie do treści książki pełnych tekstów najistotniejszych pism zachowanych w archiwach kościelnych, co doskonale pozwala przybliżyć czytelnikowi atmosferę tamtych czasów. Niezwykle ciekawe są informacje dotyczące ostatnich dziedziców Choronia, rodziny Bylińskich, którzy wraz z miejscową ludnością stali się fundatorami parafii. Ta rodzina ziemiańska nie posiada osobnego opracowania historycznego, dlatego też wszelkie ustalenia ks. Mariana Dudy są bardzo ważne dla historyków, którzy dopiero podejmą tę tematykę ziemianstwa z okolic Częstochowy. W rozdziale drugim przedstawiono powstanie parafii w 1916 roku i jej rozwój do 1939 roku. Autor w ciekawy sposób przybliżył historię miejscowości wchodzących w skład parafii, w tym Poraja (osobna parafia powstała dopiero w 1950 roku), którego silniejszy rozwój zapoczątkowało przeprowadzenie linii kolejowej warszawsko-wiedeńskiej i powstanie stacji kolejowej. W rozdziale tym znajdujemy też informacje dotyczące życia i działalności duszpasterskiej kolejnych proboszczów i administratorów parafii w Choroni (pierwszym był ks. Walenty Kazimierz Hamerling). Ks. M. Duda opisał między innymi aktywność jednego z proboszczów, ks. Augustyna Kańtocha, który już przed II wojną światową rozpoczął działania na rzecz utworzenia osobnej parafii w dynamicznie rozwijającym się Poraju. Autor podczas swoich poszukiwań archiwalnych natrafił też na liczne znaki zapytania, jak na przykład w przypadku ks. Ignacego Opolskiego, który w 1920 roku przez około dwa miesiące przebywał w parafii i prowadził księgi, ale później informacje o nim urwały się. Należy zgodzić się z ks. Dudą, że w czasie wojny polsko-bolszewickiej na terenie parafii mógł znaleźć się na krótko znany z działalności na terenie diecezji zytomierskiej ks. Ignacy Opolski, więziony później przez bolszewików i ostatecznie rozstrzelany w 1937 roku. Jednak ciągle brak ostatecznych dowodów

na powiązanie ks. Ignacego Opolskiego z Choronia z występującym na Kresach księdzem o tym samym imieniu i nazwisku. Trzeci rozdział książki dotyczy okresu II wojny światowej i zaczyna się opisem pierwszych dni września 1939 roku. Autor przytoczył tutaj, pochodzący ze wspomnianej *Historii wsi Choróń*, opis bitwy pod Dębowcem autorstwa Zbigniewa Królaka, a także uzupełnił go najnowszymi ustaleniami ks. Jana Związka i relacją ks. Augustyna Kańtocha (w tym miejscu na s. 162 wkradła się usterka w przypisach, gdyż przyp. 12 raczej odnosi się do przyp. 10 – opis ks. Kańtocha, a nie przyp. 11, w którym przywołano książkę Jana Pietrzykowskiego, dlatego użycie formuły *Tamże* jest niewłaściwe). Po aresztowaniu przez Niemców proboszcza ks. Kańtocha, w Choronię pojawili się wikariusze administrujący parafią. Ks. Duda opisuje ich życiorysy i działalność duszpasterską. Już po lekturze pierwszych stron rozdziału czwartego, opisujących lata 1946-1994, można wnioskować, że autor najlepiej „czuje się” badając czasy PRL-u. Bardzo dobrze nakreślone tło historyczne wprowadza czytelnika w okres funkcjonowania parafii w tamtym okresie. Wzorem poprzednich rozdziałów, autor przybliży sylwetki kolejnych duchownych związanych z Choroniem. Z racji moich zainteresowań Polonią na Bukowinie, szczególnie zwróciłem uwagę na postać ks. Edwarda Dujaka, pochodzącego ze Storożynca k. Czerniowiec na Bukowinie (dziś Storożyniec znajduje się na Ukrainie), początkowo wikariusza w Suczawie (dziś w Rumunii) i kapelana biskupa jasskiego Mihaia Robu³. Ks. Dyjak po zakończeniu II wojny światowej zdecydował się na przyjazd do Polski i prowadził parafię w Choroni w latach 1947-1951, czyli w niezwykle trudnych czasach reżimu stalinowskiego, a mimo to podjął decyzję o rozbudowie kościoła. Autor słusznie wydzielił cały podrozdział książki, przeznaczając go na opisanie działalności ks. Mariana Wojtasika, który był proboszczem w Choroni aż przez 25 lat (1970-1994), w tym czasie zrealizował wiele cennych dla parafii inwestycji, a jego pracy duszpasterskiej towarzyszyły prowadzone przez niego wśród parafian badania socjologiczne. Ks. Duda charakteryzując tę postać napisał, że „Wręcz sływał z zupełnie nietypowych, pionierskich inicjatyw pastoralnych, które inicjował i z uporem właściwym sobie, kontynuował” (s. 234). Rozdział piąty pt. *Parafia*

---

³ Szerzej na temat duszpasterstwa na Bukowinie zob.: J. Durka, *Opieka duszpasterska nad Polakami wyznania katolickiego w Rumunii w latach 20. XX w. w korespondencji polskich służb dyplomatycznych i konsularnych*. W: *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych, Bogăția multiseclară a legăturilor istorice și culturale polono-române*. Red. S. Iachimovschi, E. Wieruszewska-Calistru. Suceava 2014, s. 182-191; J. Wąsowicz SDB, *Problemy duszpasterstwa dla Polaków na Bukowinie i w Besarabii w latach 30. XX w. w świetle korespondencji Kancelarii Prymasa Polski kard. Augusta Hlonda*. W: *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych...*, s. 417-439.

odrodzona dotyczy okresu 1994-2016 i obejmuje czasy proboszczowania ks. Jana Wajsa i ks. Jana Lisieckiego. Autor szczegółowo opisał podjęte inwestycje w tym okresie i codzienne funkcjonowanie parafii.

Książka stanowi bardzo ważne opracowanie, istotne dla wszystkich zajmujących się historią Kościoła w regionie częstochowskim i w ogóle zajmujących się historią regionalną czy też lokalną. Publikacja wnosi ogrom nowych informacji, ale na pewno nie wyczerpuje tematu. Świadom tego jest też sam autor, który w zakończeniu napisał o swej książce: „Może stanowić ona punkt wyjścia dla innych bardziej szczegółowych opracowań poszczególnych osób oraz okresów historii chorońskiej parafii” (s. 301). W konsekwencji otrzymujemy solidną monografię placówki kościelnej, opartą na archiwach kościelnych, książkę bez błędów merytorycznych. Publikacja ta może stanowić dobry wzorzec dla naśladowców, zwłaszcza że na swoje monografie czekają, jeśli chodzi o historię Kościoła, zarówno dekanaty, jak i inne okoliczne parafie. Solidnego opracowania historycznego nie posiadają także całe miejscowości, choćby Poraj, czy sąsiedni Przybynów.

Jarosław Durka

Bibliografia

Opracowania

Duda M. (2016), *Brama do nieba na jurajskim wzgórzu. Dzieje Parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Choroni 1916-2016*, Choroń.

Durka J. (2014), *Opieka duszpasterska nad Polakami wyznania katolickiego w Rumunii w latach 20. XX w. w korespondencji polskich służb dyplomatycznych i konsularnych*, [w:] *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych, Bogăția multiseclară a legăturilor istorice și culturale polono- române*, red. S. Iachimovschi, E. Wieruszewska-Calistru, Suceava.

Echo dziejów Choronia. Gmina Poraj. Województwo częstochowskie. Jednodniówka okolicznościowa (1996), opr. W. Rosikoń, A. Rosikoń, Choroń.

Sitarz Ł., Królak Z., Duda J. (2010), *Historia wsi Choroń*, Choroń.

Wąsowicz J. (2014), *Problemy duszpasterstwa dla Polaków na Bukowinie i w Besarabii w latach 30. XX w. w świetle korespondencji Kancelarii Prymasa Polski kard. Augusta Hlonda*, [w:] *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych, Bogăția multiseclară a legăturilor istorice și culturale polono- române*, red. S. Iachimovschi, E. Wieruszewska-Calistru. Suceava.

Wspomnienia wojenne 1939-1945 księży diecezji częstochowskiej (2012), oprac. ks. J. Kapuściński, ks. J. Związek, Częstochowa.

Strony internetowe

„*Krzyż Wolności i Solidarności*” dla ks. prał. Mariana Dudy (2015), „Niedziela” z 17.02, <http://niedziela.pl/artukul/14159/%E2%80%9EKrzyz-Wolnosc-i-Solidarnosci%E2%80%9D-dla>